

KAPITAŁ SPOŁECZNO-KULTUROWY MŁODYCH POLAKÓW A ICH POSTAWY WOBEC PRACY

Urszula Swadźba

Uniwersytet Śląski
Wydział Nauk Społecznych

Streszczenie: Artykuł ma na celu analizę kumulacji kapitału społeczno-kulturowego, jakim jest podjęcie pracy zarobkowej przez młodych ludzi w trakcie trwania studiów. Wykorzystana będzie koncepcja kapitału społeczno-kulturowego Pierre'a Bourdieu. Analiza i wnioski będą przedstawione na podstawie badań empirycznych zrealizowanych wśród studentów trzech katowickich uczelni: Uniwersytetu Śląskiego, Uniwersytetu Ekonomicznego i Politechniki Śląskiej. Razem zrealizowano 400 ankiet metodą ankiety audytoryjnej. Badania zostały zrealizowane w ramach Visegrad Standard Grant: „The economic awareness of the young generation of Visegrad countries” nr. 21420008 i niektóre wyniki porównano z wynikami badań przeprowadzonych w pozostałych krajach V4. Analiza socjologiczna przeprowadzona wśród studentów polskich pokazała ambiwalentną wartość skumulowanego kapitału uzyskanego w trakcie pracy zarobkowej. Z jednej strony studenci uzyskują doświadczenie zawodowe, ale z drugiej nie koncentrują się na obowiązkach studenckich. Wykonywanie pracy zawodowej również nie odgrywa roli w jej wartościowaniu.

Słowa kluczowe: kapitał społeczno-kulturowy, praca, młode pokolenie Polaków

DOI: 10.17512/znpcz.2016.4.2.09

Wprowadzenie

Praca stanowiła zawsze znaczący element kapitału społeczno-kulturowego. Wykonywanie pracy, szczególnie pracy zawodowej, związane jest zawsze z przygotowaniem zawodowym, zgromadzeniem kapitału w postaci określonych umiejętności i kwalifikacji.

Młodość to okres w życiu człowieka, który przeznaczony jest na gromadzenie kapitału społeczno-kulturowego. Dokonuje się to poprzez udział w formalnym nauczaniu w szkole, a następnie uczelni. W tym okresie młodzi ludzie nabywają kwalifikacje potwierdzone dyplomem. Przygotowanie ma charakter teoretyczny i praktyczny, z przewagą tego pierwszego. Kapitał w postaci pracy najczęściej gromadzony jest w trakcie praktyk zawodowych. Wtedy to młodzi ludzie mają możliwość wykorzystania swojej wiedzy teoretycznej.

Coraz powszechniejszy jednak wśród młodego pokolenia jest zwyczaj podejmowania pracy zawodowej, stałej i dorywczej w trakcie studiów. Jest to duże wyzwanie dla młodego człowieka. Z jednej strony bowiem gromadzi kapitał społeczno-kulturowy w postaci doświadczenia zawodowego, a z drugiej strony stoi przed problemem łączenia pracy zawodowej i obowiązków związanych ze studiami.

Artykuł ma na celu pokazanie zakresu łączenia pracy zawodowej ze studiami wśród studentów, ocenę tego zjawiska, a również wpływu na poglądy na wartości pracy. Na zakończenie zostanie skonstruowana typologia studentów na podstawie uzyskanych wyników badań. Sformułowane zostały trzy hipotezy badawcze, które zostaną zweryfikowane:

1. Studenci poprzez podejmowanie pracy zawodowej w trakcie studiów kumulują swój kapitał społeczno-kulturowy.
2. Podejmowanie pracy zawodowej przez studentów niekorzystnie wpływa na wypełnianie obowiązków studenta.
3. Istnieje zależność pomiędzy podejmowaniem pracy zawodowej przez studentów a postrzeganiem pracy jako wartości.

Analiza i wnioski będą przedstawione na podstawie badań empirycznych zrealizowanych wśród studentów trzech katowickich uczelni: Uniwersytetu Śląskiego, Uniwersytetu Ekonomicznego i Politechniki Śląskiej. Badania zostały zrealizowane w ramach Visegrad Standard Grant: „The economic awareness of the young generation of Visegrad countries” nr 21420008.

Kapitał społeczno-kulturowy – ujęcie teoretyczne

Na gruncie socjologii termin „kapitał” został sformułowany stosunkowo późno i przejęto go z ekonomii. To tam właśnie po okresie fascynacji technicznymi i ekonomicznymi czynnikami wzrostu zaczęto zwracać uwagę na to, że również czynnik ludzki i zgromadzony w nim kapitał w postaci edukacji, więzi ludzkich i kultury jest ważnym czynnikiem rozwoju (Fukuyama 1997). Najpierw zaczęto więc używać terminu „kapitał ludzki” (Becker 1964). Na pojęcie to składają się różnorodne rzeczy, jak: kapitał osobowy, moralny, edukacyjny, demograficzny, społeczny i kulturowy. Pojęcie to jest bardzo zasobne i w jego skład wchodziłyby również kapitał społeczno-kulturowy.

Z tym pojęciem wiążą się dwa terminy, pierwszy odwołuje się do różnych form więzi społecznych stanowiących podstawę relacji podmiotu z innymi ludźmi i ciałami społecznymi, drugi przywołuje korelaty wzorców, wartości i znaczeń zakodowanych w kulturowej przestrzeni regulującej aktywność życiową podmiotu (Bartoszek 2000). Obydwa pojęcia można traktować rozłącznie, co też działo się w literaturze socjologicznej. W pierwszym jego członie zwraca się uwagę na takie cechy kapitału społecznego jak zaufanie, normy i powiązania między jednostkami, które zwiększają sprawność w zbiorowym działaniu. Bez tych więzi pewne cele nie byłyby możliwe do osiągnięcia. Jednym z często używanych pojęć było zaufanie, a umiejętność współpracy międzyludzkiej uwarunkowana jest przez ten właśnie czynnik (Fukuyama 1997). Na gruncie polskim zwraca się uwagę na rodzinę jako katalizator więzi społecznych i zaufania, a tym samym tworzenie się kapitału społecznego (Giza-Poleszczuk, Marody, Rychard 2002; Giza-Poleszczuk, Marody 2004; Jasińska-Kania (red.) 2012).

Z kolei pojęcie kapitału kulturowego było rozumiane bardzo szeroko, a jego istotę stanowiło włączenie wielu czynników, takich jak edukacja, umiejętności, praca, tradycja kulturowa, aspiracje, zwyczaje, obyczaje, gotowość do akceptacji

zmian (Świątkiewicz 2000). Szczególnie edukacja i przygotowanie zawodowe, w tym podejmowanie pracy, pełni istotną rolę w kształtowaniu kapitału ludzkiego w społecznościach lokalnych. Wykształcenie i przygotowanie zawodowe jest traktowane jako fakt społeczno-kulturowy warunkujący inne ważne wyznaczniki położenia społecznego (zarobki, prestiż, konsumpcję). Stanowi jeden z istotnych czynników różnicujących pozycję społeczną jednostki, jej świadomość i postawy. Rola wykształcenia i praktyki zawodowej w kształtowaniu poglądów jednostki ma fundamentalne znaczenie. Odniesiemy się tu do koncepcji Pierre'a Bourdieu i Jeana-Claude'a Passerona, którzy pisali o wpływie wykształcenia na reprodukcję systemu społecznego (Bourdieu, Passeron 1990). Wykształcenie bowiem decyduje o określonych zachowaniach jednostek i grup, stylu życia, postawach, orientacjach, aspiracjach dotyczących przyszłości dzieci.

Młodzi ludzie poprzez podjęcie studiów podwyższają swój kapitał społeczno-kulturowy. Zdobywają w ten sposób określone kwalifikacje potwierdzone formalnym dyplomem. Są one niezbędne, aby w późniejszym życiu otrzymać dobrą pracę, a następnie awansować. Oprócz tego mogą podwyższyć swój kapitał społeczno-kulturowy poprzez podjęcie pracy zawodowej. Jeśli jest to praca związana z kierunkiem studiów, ma to kolosalne znaczenie. Młody człowiek zdobywa wtedy doświadczenie pomocne mu w przyszłej pracy zawodowej. W sytuacji trudnego rynku pracy, powszechności zatrudnienia prekarne takie doświadczenie ma ogromne znaczenie na rynku pracy i stanowi dodatkowy atut. Z kolei podjęcie pracy niezgodnej ze studiowanym kierunkiem, szczególnie poniżej kwalifikacji, być może nie da pożądanego efektu. Świadczy jednak o aktywności i pracowitości studenta i jest dodatkowym atutem w staraniu się o stałą pracę. Zgromadzone dzięki takiej aktywności doświadczenie zawodowe jest istotnym elementem kapitału społeczno-kulturowego i może mieć znaczący wpływ na postawy wobec pracy (Michalczyk, Musioł 2008; Standing 2014).

Doświadczenie pracy przez młodych Polaków

Analiza empiryczna oparta jest na przeprowadzonych w kwietniu – maju 2015 roku w ramach Visegrad Standard Grant „The economic awareness of the young generation of Visegrad countries” badaniach metodą ankiety audytoryjnej. Badania przeprowadzono w czterech krajach V4 – w Polsce w Katowicach (Uniwersytet Ekonomiczny, Uniwersytet Śląski, Politechnika Śląska), na Słowacji w Nitrze (Uniwersytet Konstantina Filozofa i Slovenska Polnohospodarska Univerzita), w Czechach w Ołomuńcu (Uniwersytet im. Palackeho), na Węgrzech w Godollo (Szent Istvan University). Łącznie zrealizowano około 1600 ankiet. W trzech katowickich uczelniach zrealizowano ankiety na czterech Wydziałach: Filologicznym i Nauk Społecznych na Uniwersytecie Śląskim, Transportu na Politechnice Śląskiej, Ekonomicznym na Uniwersytecie Ekonomicznym. Łącznie zostało zrealizowanych 400 ankiet.

W *Tabeli 2* przedstawione są dane strukturalne badanych studentów polskich, takie jak: płeć, charakter studiów, kierunek studiów, wykształcenie ojca respondenta, ocena warunków gospodarstwa domowego (ostatnia kolumna *Tabeli 2*). Wśród

respondentów było 45% mężczyzn i 55% kobiet. Zdecydowanie przeważali studenci stacjonarni. Badani byli studentami czterech kierunków: politechnicznego, ekonomicznego, społecznego, humanistycznego (po około 25%). Najwięcej studentów pochodziło z rodzin o średnim i niższym kapitale kulturowym, 37,3% miało ojców ze średnim wykształceniem, a 33,8% z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Najwyższy odsetek studentów pochodził z gospodarstw domowych, gdzie „Powodzi się dobrze, ale nie starcza na ekstrawydanki” – 62%, następnie, gdzie „Powodzi się średnio” – 16,8%, a nieco niższy odsetek, gdzie „Powodzi się dobrze i starcza na wszystko” – 13%, tylko niewielki odsetek studentów pochodzi z gospodarstw domowych, gdzie „Żyje się oszczędnie, ale jest co jeść”.

Zasadnicze wyniki badań zostaną przedstawione na podstawie analizy dwóch pytań dotyczących doświadczenia pracy przez studentów. Pierwsze z nich dotyczy podejmowania pracy w ciągu roku, drugie dotyczy podejmowania pracy w wakacje. Doświadczenie pracy przez studentów polskich porównane zostanie ze studentami pozostałych krajów V4.

Pierwsze z pytań odnosi się do podejmowania pracy w trakcie roku akademickiego. Taka aktywność jest zadaniem trudnym, ponieważ studenci muszą wtedy łączyć pracę ze swoimi obowiązkami na uczelni. Może to być praca pełnoetatowa, w niepełnym wymiarze godzin bądź dorywcza. Pomaga ona podreperować budżet studentów, a jednocześnie pozwala na zbieranie cennych doświadczeń.

Studenci mogą również podejmować pracę w wakacje. Wtedy nie koliduje ona z ich obowiązkami na uczelni, a jednocześnie pozwala zebrać cenne doświadczenia. Poniższa tabela przedstawia wyniki odpowiedzi studentów polskich oraz studentów pozostałych krajów V4 na dwa pytania dotyczące podejmowania pracy.

Tabela 1. Czy pracujesz lub pracowałeś w ciągu ostatniego roku? (% odpowiedzi)

Rodzaj odpowiedzi	Tak, w pełnym wymiarze godzin	Tak, w niepełnym wymiarze godzin	Tak, ale tylko dorywczo	Nie
A. Zarobkowo na umowę o pracę lub zlecenie w ciągu roku akademickiego				
Polacy (N = 400)	15,0	28,5	16,3	40,3
Czesi (N = 349)	2,0	35,8	37,8	24,4
Słowacy (N = 387)	8,0	42,6	11,9	37,5
Węgrzy (N = 368)	24,2	29,9	12,2	33,7
B. Zarobkowo na umowę o pracę lub zlecenie w ciągu wakacji				
Polacy	24,0	15,5	12,5	48,8
Czesi	14,6	38,4	31,5	15,5
Słowacy	5,7	55,0	10,1	29,2
Węgrzy	28,8	15,5	12,2	43,5

C. W rodzinnym biznesie lub gospodarstwie rolnym w ciągu roku akademickiego				
Polacy	2,3	6,8	7,2	83,8
Czesi	1,7	2,9	4,9	90,5
Słowacy	1,3	7,2	9,0	82,4
Węgrzy	5,4	7,1	10,6	76,9
D. W rodzinnym biznesie lub gospodarstwie rolnym w okresie wakacji				
Polacy	3,0	4,3	7,0	85,8
Czesi	2,9	2,3	5,4	89,4
Słowacy	3,6	10,9	7,8	77,8
Węgrzy	7,9	7,1	9,0	76,1

Źródło: Badania Zespołu, obliczenia własne

Analiza powyższych danych wskazuje na pewne różnice w doświadczaniu pracy przez studentów polskich w porównaniu ze studentami innych krajów. Powyżej 40% studentów polskich pracuje w ciągu roku akademickiego, jest to wysoki odsetek. Spośród nich jednak na pełny etat pracuje zdecydowanie mniej (15%). Najczęściej są to studenci zaoczeni. Dla studentów dziennych łączenie studiów z tego typu pracą jest bardzo trudne. Prawie 1/3 studentów pracuje w niepełnym wymiarze godzin. Jest to z pewnością bardziej optymalne rozwiązanie w wypadku łączenia studiów z pracą. Nie jest tak bardzo czasochłonne i pozwala wywiązywać się z obowiązków studenta, a jednocześnie nabierać doświadczenia zawodowego. Taką pracę ma jednak charakter prekarny (CBOS 2014). Analizując doświadczanie pracy przez studentów polskich, widzimy, że można wyróżnić dwie kategorie. Z jednej strony znaczna część studentów podejmuje pracę, ale prawie taki sam odsetek nie pracuje w ciągu roku akademickiego. Jest to najwyższy odsetek spośród studentów krajów V4.

W pozostałych krajach V4 odsetek studentów niepodjmujących pracy jest niższy. Największe doświadczenie w pracy zarobkowej posiadają studenci węgierscy. Prawie 1/4 z nich pracuje w pełnym wymiarze godzin w ciągu roku akademickiego, a prawie 30% w niepełnym czasie. Duże doświadczenie w pracy mają również studenci słowaccy, ponieważ połowa z nich pracuje etatowo w ciągu roku akademickiego. Studenci czescy z kolei posiadają najmniejsze doświadczenie w etatowej pracy zarobkowej. Najczęściej podejmują pracę w niepełnym wymiarze godzin lub dorywczo. Niski odsetek pracuje w pełnym wymiarze godzin. Natomiast tylko 1/4 spośród nich nie podejmuje pracy w ogóle (najniższy odsetek spośród studentów V4).

Również w trakcie wakacji studenci polscy, jak i w pozostałych krajach V4 podejmują pracę. Równie często pracę w pełnym i niepełnym wymiarze czasu pracy podejmują studenci polscy, prawie połowa pracuje w trakcie wakacji w różnych formach zatrudnienia. Jednocześnie prawie połowa studentów nie podejmuje pracy w ciągu wakacji. Można stwierdzić, że budzi to zdziwienie, ponieważ wtedy studenci mają zdecydowanie więcej czasu na podejmowanie pracy. Jest to ponownie najwyższy odsetek studentów, którzy nie podejmują pracy, spośród pozostałych krajów V4. Najczęściej pracę w pełnym i niepełnym wymiarze czasu pracy w trak-

cie wakacji podejmują studenci węgierscy (ok. 60%). Powyżej połowy studentów słowackich pracuje w czasie wakacji w niepełnym wymiarze czasu pracy. Tylko 1/3 spośród nich nie pracuje w trakcie wakacji. Około 15% studentów czeskich pracuje w pełnym wymiarze czasu pracy, prawie 40% w niepełnym, a prawie 1/3 dorywczo. Tylko 15,5% nie pracuje w trakcie wakacji.

Z analizy wynika więc, że studenci polscy w doświadczaniu pracy są bardzo spolaryzowani. Zarówno w trakcie roku akademickiego, jak i w trakcie wakacji pewna część intensywnie pracuje, łącząc studia z pracą zawodową, ale znaczna część nie podejmuje aktywności zawodowej, ograniczając się do studiowania w trakcie roku, a do wypoczynku w wakacje.

Poniższe wyniki (Tabela 2 i Tabela 3) pokazują, w jaki sposób poszczególne cechy strukturalne (płeć, charakter studiów, kierunek studiów, wykształcenie ojca, ocena warunków gospodarstwa domowego) wpływają na podejmowanie pracy.

Tabela 2. Czy pracujesz lub pracowałeś w ciągu ostatniego roku?
(% odpowiedzi) N = 400

Wyszczególnienie	Tak, w pełnym wymiarze godzin	Tak, w niepełnym wymiarze godzin	Tak, ale tylko dorywczo	Nie	Ogółem (cechy strukturalne)
	Płeć				
Mężczyźni	18,3	22,8	15,6	43,3	45,0
Kobiety	12,3	33,2	16,8	37,7	55,0
	Charakter studiów				
Dzienne	11,4	29,4	17,0	42,2	94,3
Zaoczne	73,9	13,0	4,3	8,7	5,8
	Kierunek studiów				
Politechniczny	26,3	24,2	20,2	29,3	24,8
Ekonomiczny	8,4	31,8	7,5	52,3	26,8
Społeczny	12,0	25,0	17,6	45,4	27,0
Humanistyczny	14,0	33,7	20,9	31,4	21,5
	Wykształcenie ojca respondenta				
Podstawowe	7,1	21,4	9,2	28,6	3,5
Zasadnicze zawodowe	9,6	27,4	27,7	48,6	33,8
Średnie	15,4	34,2	14,1	36,2	37,3
Wyższe	23,2	22,2	18,2	36,4	24,8
	Ocena warunków gospodarstwa domowego				
Powodzi nam się dobrze, starcza na wszystko	23,1	26,9	19,2	30,8	13,0

Powodzi nam się dobrze, ale nie starcza na ekstrawydunki	14,9	28,6	15,7	40,7	62,0
Powodzi nam się średnio, musimy oszczędzać	13,4	28,4	10,4	47,8	16,8
Żyjemy oszczędnie, ale mamy co jeść	0,0	36,4	22,7	40,9	5,5
Inna odpowiedź	0,3	0,6	0,5	1,5	2,9
Ogółem	15,0	28,5	16,3	40,3	100,0

Źródło: Badania Zespołu, obliczenia własne

Analiza poszczególnych cech wskazuje, że wśród polskich studentów częściej pracę w trakcie roku akademickiego podejmują kobiety. Jeśli jednak porówna się wymiar godzin pracy, to okaże się, że mężczyźni częściej podejmują pracę w pełnym wymiarze godzin, a kobiety w niepełnym wymiarze i dorywczo. Kobiety studentki mają więc częstsze doświadczenia w pracy niż mężczyźni studenci. Kobiety są zatem lepiej przygotowane do podjęcia pracy, zważywszy na ich zgromadzony kapitał społeczno-kulturowy, niż mężczyźni.

Częściej podejmują pracę studenci studiów zaocznych niż dziennych, co jest zrozumiałe. Tylko prawie 9% studentów studiów zaocznych nie pracuje w ciągu roku akademickiego w porównaniu z 42% studentów studiów dziennych.

Na podejmowanie pracy w ciągu roku wpływ ma kierunek studiów (na poziomie $p = 0,0001$ chi kwadrat istotne, V Cramera 0,161). Najbardziej aktywni w podejmowaniu pracy są studenci Politechniki, studenci dwu pozostałych kierunków – humanistycznego i społecznego – należą do średnio aktywnych w podejmowaniu pracy. Rzadziej podejmują pracę studenci ekonomii (ponad połowa), co może budzić zdziwienie. Studenci ekonomii należą również do tych, którzy najrzadziej podejmują pracę w pełnym wymiarze godzin oraz pracę dorywczą. Należą więc do najmniej aktywnych i doświadczających w pracy.

Kapitał społeczno-kulturowy młodych ludzi zależy również od wykształcenia i pozycji społeczno-zawodowej rodziców. Jednym ze wskaźników jest wykształcenie ojca oraz powiązane z nim warunki gospodarstwa domowego. Badania wykazują bowiem, że rodzice lepiej wykształceni, o wyższym kapitale społeczno-kulturowym zapewniają lepsze warunki materialne swoim dzieciom. Dlatego następne analizy dotyczą korelacji podejmowania pracy oraz wykształcenia ojca respondenta. Podejmowanie pracy w ciągu roku jest zależne od wykształcenia ojca studenta (na poziomie $p = 0,004$ chi kwadrat istotne, V Cramera 0,156). Studenci ojców z wyższym wykształceniem częściej podejmują pracę zawodową, szczególnie dotyczy to pracy w pełnym wymiarze czasu pracy i niepełnym. Studenci posiadający ojców z zasadniczym zawodowym wykształceniem najczęściej nie podejmują pracy wcale (prawie 50%) bądź podejmują w niepełnym wymiarze godzin. Studenci posiadający ojców z podstawowym wykształceniem najczęściej podejmują pracę dorywczą. Okazuje się, że studenci posiadający ojców o najwyższym kapitale społeczno-kulturowym sami również ten kapitał kumulują, podejmując pracę zawodową.

Lepsze wykształcenie najczęściej powiązane jest z lepszymi warunkami życia. Jednym z pytań była ocena warunków gospodarstwa domowego. To pytanie było skorelowane z pytaniem o podjęcie pracy w trakcie roku akademickiego. Analiza wykazała, że najczęściej pracę podejmują studenci deklarujący najlepsze warunki („Powodzi nam się dobrze, starcza na wszystko, nawet na ekstrawydutki”). W tej kategorii najniższy odsetek nie podejmuje pracy w trakcie roku akademickiego, są to najczęściej studenci posiadający ojca z wyższym wykształceniem. Niższy odsetek studentów, którzy oceniają, że mają gorsze warunki materialne, decyduje się na podjęcie pracy zawodowej, szczególnie dotyczy to tych, którzy deklarują, że „Powodzi nam się średnio, musimy oszczędzać”. Reasumując – wynika więc z analizy tego pytania, że studenci, którzy mają skumulowany wyższy kapitał w postaci wykształcenia ojca i lepszych warunków materialnych, w trakcie studiów go jeszcze podwyższają. Nie tylko studiują, ale również pracują zawodowo.

Podjęcie pracy w trakcie roku akademickiego wymaga dobrej organizacji i dużego wysiłku, aby pogodzić dwa rodzaje obowiązków. O wiele korzystniejszym rozwiązaniem na podreperowanie sobie budżetu jest praca w trakcie wakacji, które są wolne od obowiązków związanych ze studiowaniem. Następną analizą będzie dotyczyć korelacji tych samych cech strukturalnych z podejmowaniem pracy w trakcie wakacji. Badania wykazują, że nieco niższy odsetek studentów pracuje w ciągu wakacji (powyżej 50%) niż w ciągu roku akademickiego (prawie 60%). Taki wynik jest zaskakujący, ponieważ łatwiej jest pracować w trakcie wakacji niż w ciągu roku akademickiego. Z pewnością więcej jest wtedy ofert pracy, gdyż etatowi pracownicy korzystają z urlopu wypoczynkowego. Co charakterystyczne – studenci częściej podejmują w wakacje pracę w pełnym wymiarze czasu pracy (24%) niż niepełnym (15,5%). W niepełnym dwukrotnie rzadziej niż w trakcie roku akademickiego. Wynika z tego, że część studentów zastępuje pełnoetatowych pracowników w trakcie wakacji (CBOS 2013). Niższy jest nie tylko odsetek osób, które pracują w niepełnym wymiarze godzin, ale również dorywczo. Taka sytuacja budzi zdziwienie, ponieważ wakacje są korzystniejszym czasem do podjęcia pracy niż rok akademicki.

Na ogólny wynik wpływają odpowiedzi studentów zaocznych. Jest to niewielki odsetek, ale to oni deklarują, że nie pracują w trakcie wakacji („Nie”: rok akademicki – 8,7%, wakacje – 52,2%). Również studenci dzienni rzadziej pracują w trakcie wakacji. Interesujący jest też rozkład odpowiedzi z uwzględnieniem kierunku studiów. Zdecydowanie częściej niż w ciągu roku akademickiego podejmują pracę studenci kierunków ekonomicznych i społecznych. Prawdopodobnie zastępują wtedy pełnoetatowych pracowników. Szczególnie taka sytuacja dotyczy studentów ekonomii. Aż 17% spośród nich zastępuje pracę w niepełnym wymiarze godzin na pełnoetatową. Takie rozwiązanie z pewnością daje możliwość podniesienia wartości ich kapitału społeczno-kulturowego. Pozwala bowiem nie tylko poznać stanowiska pracy, ale poznać ludzi pracujących i stosunki społeczne w danej branży. Na podjęcie pracy w pełnym wymiarze godzin w ciągu wakacji decydują się studenci, którzy mają niezbyt dobrą sytuację materialną („Powodzi się dobrze, ale nie starcza na ekstrawydutki” oraz „Powodzi się średnio, musimy oszczędzać”). Najczęściej są to studenci mający ojców z zasadniczym zawodowym i średnim

wykształceniem. Co ciekawe – zdecydowanie spadł odsetek studentów podejmujących pracę pełnoetatową w wakacje, którym rodzinom powodzi się dobrze i stać ich na wszystko. Wynika z tego, że wakacje to dla nich czas relaksu i odpoczynku.

Na końcu rodzi się pytanie, czy studenci, którzy podejmują pracę w trakcie roku akademickiego, to ci sami, którzy pracują w trakcie wakacji. A być może jest tak, że ci, którzy koncentrowali się na obowiązkach studenckich w trakcie roku akademickiego, w trakcie wakacji pracują. Aby dowiedzieć się ostatecznie, która kategoria studentów kumuluje kapitał w postaci doświadczenia w pracy zawodowej, skorelowane zostały odpowiedzi na dwa powyższe pytania. W poniższej tabeli przedstawiono wyniki odpowiedzi.

Tabela 3. Korelacja odpowiedzi na pytanie: Czy pracujesz lub pracowałeś w ciągu ostatniego roku akademickiego oraz czy pracowałeś w okresie wakacji? (% odpowiedzi) N = 400

W czasie roku akademickiego	Tak, w pełnym wymiarze godzin	Tak, w niepełnym wymiarze godzin	Tak, ale tylko dorywczo	Nie	Ogółem
	W czasie wakacji				
Tak, w pełnym wymiarze godzin	50,0	13,3	1,7	35,0	100,0
	31,3	12,9	2,0	10,9	15,0
	7,5	2,0	0,3	5,3	15,0
Tak, w niepełnym wymiarze godzin	30,7	28,1	7,0	34,2	100,0
	36,5	51,6	16,0	20,3	28,5
	8,8	8,0	2,0	9,8	28,5
Tak, ale tylko dorywczo	10,8	13,8	41,5	33,8	100,0
	7,3	14,5	54,0	11,5	16,3
	1,8	2,3	6,8	5,5	16,3
Nie	14,9	8,1	8,7	68,3	100,0
	25,0	21,0	28,0	57,3	40,3
	6,0	3,3	3,5	27,5	40,3
Ogółem	24,0	15,5	12,5	48,0	100,0
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	24,0	15,5	12,5	48,0	100,0

Objaśnienia wyników: 1. Odsetek wyników odpowiedzi w wierszu.
2. Odsetek odpowiedzi w kolumnie.
3. Odsetek całości odpowiedzi.

Źródło: Badania Zespołu, obliczenia własne

Wyniki badań wskazują, że połowa studentów, którzy pracują w pełnym wymiarze czasu pracy, również pracuje w wakacje. Znaczna część z nich ($\frac{1}{3}$) to ci, którzy pracując w niepełnym wymiarze godzin w trakcie roku akademickiego, podejmują w wakacje pracę na cały etat. Również prawie $\frac{1}{3}$ studentów pracujących w niepełnym wymiarze godzin w trakcie roku akademickiego w taki sam sposób

pracuje w czasie wakacji. Z drugiej strony należy zauważyć, że 35% młodych ludzi, którzy pracują w trakcie roku, w wakacje odpoczywa od pracy, a ¼ z tych, którzy nie pracują w ciągu roku akademickiego, podejmuje pełnoetatową pracę. Z kolei powyżej 20% podejmuje pracę w niepełnym wymiarze godzin. Ponad połowa studentów, którzy pracują dorywczo w trakcie roku akademickiego, również podejmuje taką aktywność w trakcie wakacji.

Podjęcie pracy zawodowej, pełnoetatowej, niepełnoetatowej bądź dorywczej powoduje, że studenci gromadzą swój kapitał społeczno-kulturowy. Ważne jest również, jakiego typu to jest praca. Praca zgodna z kwalifikacjami pozwala w o wiele większym stopniu wzbogacić kapitał niż praca niezgodna z kwalifikacjami na przyszłowiowym „zmywaku”. Dlatego studenci zostali zapytani o to, jakiego typu pracę wykonują/wykonywali. Poniższa tabela przedstawia wyniki badań.

Tabela 4. Jaką pracę ostatnio wykonujesz/wykonywałeś? (% odpowiedzi) N = 400

Wyszczególnienie	Zgodną z moim wykształceniem, kwalifikacjami	Częściowo zgodną z moim wykształceniem, kwalifikacjami	Niezgodną z moim wykształceniem, kwalifikacjami	Nie dotyczy, nie pracowałem
Płeć				
Mężczyźni	14,4	21,1	47,7	15,9
Kobiety	12,7	23,6	39,4	25,0
Charakter studiów				
Dzienne	13,3	22,3	44,0	20,4
Zaoczne	17,4	26,1	43,5	13,0
Kierunek studiów				
Politechniczny	16,2	23,2	45,5	15,2
Ekonomiczny	6,5	21,5	47,7	24,3
Społeczny	18,5	20,4	39,8	21,3
Humanistyczny	12,8	25,6	43,0	18,6
Razem	13,5	22,5	44,0	20,0

Źródło: Badania Zespołu, obliczenia własne

Niestety większość studentów wykonuje pracę niezgodną ze swoimi kwalifikacjami (około ½). Podobne tendencje wykazały badania ogólnopolskie (CBOS 2011, CBOS 2013). Około 1/5 z nich wykonuje pracę częściowo zgodną z kwalifikacjami, a tylko kilkanaście procent pracuje zgodnie z kwalifikacjami. Najbardziej zaskakujące jest to, że zgodnie z kwalifikacjami częściej pracują studenci nauk społecznych niż studenci ekonomii.

Generalnie można stwierdzić, że studenci nie kumulują kapitału potrzebnego im do przyszłej drogi zawodowej. Została w ten sposób negatywnie zweryfikowana hipoteza nr 1. Takie wnioski z badań nie napawają optymizmem. Wykonywanie jakiegokolwiek pracy zawodowej ma bardzo ważne znaczenie, ale o wiele ważniejsze byłoby wykonywanie takiej, która kiedyś się przyda.

Praca a obowiązki studenta

Głównym zadaniem studentów jest uczęszczanie na zajęcia dydaktyczne (wykłady i ćwiczenia) oraz przygotowywanie się do nich. To poprzez studia kumuluje się kapitał społeczno-kulturowy. Uzyskanie dyplomu pozwala udokumentować wypracowane kwalifikacje, a zdobyta wiedza powinna procentować w przyszłej pracy zawodowej. Istotne znaczenie ma również kumulacja kapitału społecznego, to jest relacji i kontaktów międzyludzkich. Praca zawodowa związana jest z obciążeniem i nie zawsze jest możliwość pogodzenia łączenia tej aktywności z nauką. Dlatego studentom zostało zadane pytanie o wykonywanie obowiązków studenta. Poniższa tabela przedstawia korelację odpowiedzi na dwa pytania uczestnictwa w obowiązkach i podejmowania pracy.

Tabela 5. Czy pracujesz lub pracowałeś w ciągu ostatniego roku akademickiego oraz czy wypełniasz obowiązki studenckie? (% odpowiedzi) N = 400

W czasie roku akademickiego	Zawsze	Prawie zawsze	Od czasu do czasu	Rzadko	Ogółem
Uczęszczanie na wykłady					
Tak, w pełnym wymiarze godzin	8,3	31,7	38,3	21,7	100,0
Tak, w niepełnym wymiarze godzin	15,8	43,9	26,3	14,0	100,0
Tak, ale tylko dorywczo	20,0	49,2	18,5	12,3	100,0
Nie	28,6	50,9	17,4	3,1	100,0
Ogółem	20,5	45,8	23,3	10,5	100,0
Uczęszczanie na ćwiczenia					
Tak, w pełnym wymiarze godzin	45,0	53,3	0,0	1,7	100,0
Tak, w niepełnym wymiarze godzin	53,5	43,9	2,6	0,0	100,0
Tak, ale tylko dorywczo	72,3	27,7	0,0	0,0	100,0
Nie	80,7	18,0	1,2	0,0	100,0
Ogółem	66,3	32,3	1,3	0,3	100,0
Przygotowywanie się do zajęć					
Tak, w pełnym wymiarze godzin	13,3	31,7	40,0	15,0	100,0
Tak, w niepełnym wymiarze godzin	15,8	46,5	28,1	9,6	100,0
Tak, ale tylko dorywczo	29,2	43,1	24,6	3,1	100,0
Nie	29,2	49,7	19,3	1,9	100,0
Ogółem	23,0	45,0	25,8	6,3	100,0

Źródło: Badania Zespołu, obliczenia własne

Z korelacji odpowiedzi na te dwa pytania wynika zależność, że praca zawodowa wpływa negatywnie na wypełnianie obowiązków studenckich. We wszystkich odpowiedziach występuje zależność statystyczna („Uczęszczanie na wykłady”: na poziomie $p = 0,000$ chi kwadrat istotne, V Cramera = 0,185; „Uczęszczanie na

ćwiczenia” – na poziomie $p = 0,000$ chi kwadrat istotne, V Cramera 0,193; „Przygotowanie się do obowiązków” – na poziomie $p = 0,000$ chi kwadrat istotne, V Cramera = 0,171). Z odpowiedzi na pytania wynika więc, że studenci, którzy podejmują pracę, szczególnie pracę pełnoetatową, rzadziej uczestniczą w wykładach, rzadziej uczestniczą w ćwiczeniach i rzadziej przygotowują się do zajęć. Takie wnioski pozwalają pozytywnie zweryfikować hipotezę nr 2. Wykonywanie pracy zawodowej w ciągu roku z jednej strony powoduje gromadzenie doświadczenia, ale z drugiej strony jest barierą do solidnego studiowania. Uwzględniając fakt, że nie jest to praca, która jest zgodna z kwalifikacjami studentów, to kumulowanie takiego kapitału czasami jest wątpliwe. Ma wyłącznie charakter materialny, natomiast brak w nim cech kreatywno-samorealizacyjnych.

Twierdzenia dotyczące pracy

Po analizie i charakterystyce doświadczenia pracy przez studentów zostaną przeanalizowane twierdzenia dotyczące pracy. Twierdzenia te są wskaźnikowe dla wartości pracy. Badanym zostało przedstawionych pięć twierdzeń, z tego cztery były już wcześniej zastosowane w badaniach, a ostatnie jest twierdzeniem nowym (Swadźba 2001; Swadźba 2008; Swadźba 2012). Respondenci mieli pięć możliwości odpowiedzi: „zdecydowanie tak”, „raczej tak”, „raczej nie”, „zdecydowanie nie”, „trudno powiedzieć”. Każde z twierdzeń należy potraktować jako odrębne pytanie. *Tabela 6* przedstawia wyniki badań.

Tabela 6. Twierdzenia dotyczące pracy (% odpowiedzi), N = 400

Twierdzenie	Stopień akceptacji twierdzenia					
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć	Razem
T. 1.	29,0	42,0	21,5	4,3	3,3	100,0
T. 2.	6,5	23,5	26,8	24,4	14,0	100,0
T. 3.	4,5	13,5	47,5	26,0	8,5	100,0
T. 4.	27,3	28,5	13,5	18,3	12,5	100,0
T. 5.	30,5	43,3	11,5	4,0	10,5	100,0

Legenda:

T. 1. Do tego, by człowiek mógł w pełni rozwinąć swoje talenty, potrzebna jest praca.

T. 2. Należy pracować nawet za marne wynagrodzenie.

T. 3. Pracę powinno stawiać się na pierwszym miejscu, nawet jeśli oznacza to konieczność poświęcenia jej więcej czasu.

T. 4. Nikt nie powinien być zmuszany do pracy, jeśli tego nie chce.

T. 5. Dobrze jest pracować w jednej firmie/institucji przez dłuższy czas.

Tabela nie zawiera braku danych oraz możliwości, gdzie występowały pojedyncze przypadki odpowiedzi.

Źródło: Badania Zespołu, obliczenia własne

Pierwsze z trzech twierdzeń jest wskaźnikowe dla wysokiego wartościowania pracy, czwarte wskazuje na preferowanie również innych wartości niż praca, a piąte jest wskaźnikowe dla postaw dotyczących aktualnych trendów na rynku pracy.

Analizując wyniki badań, można wyróżnić trzy poziomy akceptacji wymienionych twierdzeń. Pierwszy poziom dotyczy twierdzenia 1 i twierdzenia 5. Jest to wysoki poziom akceptacji twierdzenia, około 30% studentów zdecydowanie zgadza się z twierdzeniem, a powyżej 40% zgadza się. Pierwsze twierdzenie jest szczególnie ważne, bo świadczy o postrzeganiu pracy jako źródła rozwoju talentów. W porównaniu jednak z poprzednio cytowanymi badaniami akceptacja tego twierdzenia nie jest wysoka (T. 1. – 44,1% w badaniach z 2010 roku (Swadźba 2012, s. 242)). Studenci więc postrzegają pracę pozytywnie, ale nie w tak zdecydowany sposób jak reszta respondentów. Około ¼ studentów nie widzi w pracy źródła rozwoju talentów (25,8%). Takich odpowiedzi w poprzednich badaniach było tylko kilka procent (Swadźba 2012). Inne aktywności, jak czas wolny, są według tej kategorii studentów źródłem rozwoju talentów.

Drugi poziom akceptacji to twierdzenie czwarte, które uzyskało powyżej 50% wskazań respondentów („zdecydowanie tak” i „raczej tak” – 55,8%), a brak akceptacji – powyżej 30% („raczej nie” i „zdecydowanie nie” – 31,8%). Większość studentów uważa więc, że nie powinno zmuszać się do pracy osób, które nie wykazują do niej chęci. Poziom akceptacji tego twierdzenia jest podobny jak w uprzednio cytowanych badaniach (Swadźba 2012, s. 242). W nich również młodzi ludzie, których utrzymują rodzice, wykazywali się niższym poziomem akceptacji tego twierdzenia.

Trzeci poziom akceptacji to twierdzenie drugie i trzecie, gdzie występuje bardzo niski poziom ich zdecydowanej akceptacji (T. 2. 6,5%, T. 3. 4,5%). W poprzednich badaniach 21,9% respondentów zdecydowanie zaakceptowało to twierdzenie, a w kategorii do 30 lat – 33,3% (Swadźba 2012, s. 250). Studenci przede wszystkim nie chcą stawiać pracy na pierwszym miejscu kosztem innych aktywności, szczególnie czasu wolnego. Wskazuje na to brak akceptacji następnego twierdzenia, aby „Pracować nawet za małe wynagrodzenie”. Studenci raczej nie akceptują takiej sytuacji, a zdecydowana ich większość odrzuca taką możliwość. Takie tendencje występowały również w badaniach EVS nad wartościami pracy (Marody 2012; Swadźba 2014). Studenci nie są odosobnieni w swoich poglądach.

Twierdzenia nie są istotne statystycznie ze względu na płeć, kierunek studiów i wykształcenie ojca. Wyższy odsetek kobiet (K) uważa, że dobrze jest pracować w jednej firmie/instytucji („zdecydowanie tak”: K – 34,1%, M – 26,1%). Wynika to prawdopodobnie z większej potrzeby stabilizacji kobiet w życiu. Z kolei nieco wyższy odsetek mężczyzn (M) niż kobiet uważa, że nikt nie powinien być zmuszany do pracy, jeśli tego nie chce („zdecydowanie tak”: K – 25,0%, M – 30,0%) oraz że należy pracować nawet za marne wynagrodzenie („zdecydowanie tak”: K – 5,0%, M – 8,3%). Twierdzenie dotyczące stawiania pracy na pierwszym miejscu, nawet jeśli oznacza to konieczność poświęcania jej więcej czasu, częściej akceptowali mężczyźni, szczególnie ci, których ojcowie mieli wyższe wykształcenie (W) („zdecydowanie się zgadzam”: P – 0,0%, W – 7,1%; „raczej się zgadzam”;

P – 14,3%, W – 17,2%), a mniej chętnie studenci mający ojców z podstawowym wykształceniem (P). Być może studenci, którzy mają ojców zajmujących wyższe stanowiska w pracy, obserwując ich zaangażowanie, uważają, że jest taka konieczność. Konieczności takiej nie widzą studenci, których ojcowie wykonują nisko kwalifikowaną pracę.

Aby przeanalizować czynniki, które wpływają na wartość pracy, należy jeszcze sprawdzić, czy doświadczanie pracy, a szczególnie wykonywanie systematycznej pracy wpływa na jej postrzeganie. Dlatego zostaną skorelowane odpowiedzi dwu grup studentów – tych, którzy wykonują pracę w pełnym wymiarze godzin w roku akademickim, oraz tych, którzy nie pracują – z twierdzeniami dotyczącymi pracy. Poniższa Tabela 7 pokazuje wyniki korelacji.

Tabela 7. Twierdzenia dotyczące pracy a deklaracja pracy studentów w ciągu ostatniego roku akademickiego (% odpowiedzi), N = 400

W czasie roku akademickiego	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć	Razem
T. 1.						
Tak, w pełnym wymiarze godzin	28,3	40,0	26,7	5,0	0,0	100,0
Nie	31,7	44,7	16,8	2,5	4,3	100,0
T. 2.						
Tak, w pełnym wymiarze godzin	6,7	16,7	26,7	40,0	10,0	100,0
Nie	8,7	21,7	28,6	25,5	15,5	100,0
T. 3.						
Tak, w pełnym wymiarze godzin	6,7	15,0	41,7	35,0	1,7	100,0
Nie	3,7	13,0	51,6	22,4	9,3	100,0
T. 4.						
Tak, w pełnym wymiarze godzin	25,0	28,3	15,0	20,0	11,7	100,0
Nie	29,8	34,8	8,7	12,4	14,3	100,0
T. 5.						
Tak, w pełnym wymiarze godzin	28,3	55,0	6,7	1,7	8,3	100,0
Nie	34,2	39,1	11,8	1,9	13,0	100,0

Legenda:

T. 1. Do tego, by człowiek mógł w pełni rozwinąć swoje talenty, potrzebna jest praca.

T. 2. Należy pracować nawet za marne wynagrodzenie.

T. 3. Pracę powinno stawiać się na pierwszym miejscu, nawet jeśli oznacza to konieczność poświęcenia jej więcej czasu.

T. 4. Nikt nie powinien być zmuszany do pracy, jeśli tego nie chce.

T. 5. Dobrze jest pracować w jednej firmie/institucji przez dłuższy czas.

Tabela nie zawiera braku danych oraz możliwości, gdzie występowały pojedyncze przypadki odpowiedzi.

Źródło: Badania Zespołu, obliczenia własne

Analiza odpowiedzi wskazuje, że brak jest zasadniczych różnic w wartościowaniu pracy w zależności od doświadczania pracy przez studentów. W żadnym z twierdzeń nie jest istotne statystycznie. Występują jednak pewne różnice procen-

towe. Twierdzenie T. 1. „Do tego, aby człowiek mógł w pełni rozwinąć swoje talenty, potrzebna jest praca” bardziej zdecydowanie popierają studenci, którzy nie pracują. Wynika z tego, że ci, którzy mają doświadczenia w pracy, niekoniecznie widzą jej rolę w rozwijaniu talentów. Podobnie nieco silniejsze poparcie jest ze strony niepracujących studentów dla T. 2. „Należy pracować nawet za marne wynagrodzenie”. Studenci pracujący rzadziej są chętni popierać taką sytuację, aby pracować za niewielkie pieniądze. Twierdzenie T. 3. „Pracę należy stawiać na pierwszym miejscu, nawet jeśli oznacza to poświęcanie jej więcej czasu” nieco częściej popierają studenci pracujący. Być może to efekt konieczności, w której się znajdują, natomiast mniej chętnie popierają twierdzenie T. 4. „Nikt nie powinien być zmuszany do pracy, jeśli tego nie chce”. Obydwie kategorie studentów w dużym odsetku zgadzają się z twierdzeniem T. 5. „Dobrze jest pracować w jednej firmie/instytucji przez dłuższy czas”, co jest z pewnością docenieniem możliwości stabilizacji zawodowej.

Analiza twierdzeń dotyczących wartości pracy wykazała, że studenci nie postrzegają w zdecydowany sposób wartości pracy. Na postrzeganie pracy wpływają różne cechy strukturalne studentów, a szczególnie płeć oraz wykształcenie ojca. To kobiety, pochodzące z rodzin, których rodzice są wykształceni, w większym stopniu doceniają pracę. Skumulowany kapitał społeczno-kulturowy, jakim jest wykonywanie pracy i jej codzienne doświadczanie, ma mało znaczący wpływ na docenianie jej wartości. Takie wnioski z tej części badań wskazują, że hipoteza nr 3 została negatywnie zweryfikowana.

Podsumowanie

Okres młodości jest czasem przygotowania się do życia zawodowego i kumulacją kapitału społeczno-kulturowego. Dokonuje się to na uczelni, poprzez uczęszczanie na zajęcia, wykłady, ćwiczenia, seminaria, zajęcia fakultatywne oraz odbywanie praktyk. Można jednak podwyższyć ten kapitał, podejmując pracę zawodową. Spory odsetek studentów decyduje się na taką aktywność. Jak wykazały badania, ma on jednak ambiwalentną wartość. Z jednej strony na pewno gromadzone jest doświadczenie zawodowe i kapitał relacyjny, z drugiej strony ze względu na brak czasu tracone są zajęcia i niewypełniane bywają obowiązki. Wykonywana praca nie jest zgodna z przyszłymi kwalifikacjami, więc korzyści dla gromadzenia kapitału nie są takie znaczące. Praca, którą wykonują studenci, zasadniczo nie ma wpływu na jej ocenę. Dla jej postrzegania większe znaczenie mają cechy strukturalne studentów, płeć i wykształcenie ojca. Reasumując analizy dotyczące podejmowania pracy i obowiązków przez studentów, można wyróżnić ich pewne typy, w zależności od kumulacji kapitału społeczno-kulturowego.

Pierwsza grupa to studenci, którzy bardzo dużo pracują (około 25%). Podejmują pracę zawodową w trakcie roku akademickiego i usiłują łączyć ją z obowiązkami studenta. Około 10% spośród całej badanej grupy pracuje na cały etat, a pozostały odsetek w niepełnym wymiarze czasu pracy. Zdobywają w ten sposób doświadczenie zawodowe, niezbędne w przyszłej pracy. Jednocześnie ci studenci ograniczają aktywność w obowiązkach na uczelni. Praca jako wartość nie odgrywa

tak dużej roli. Koncentrując się na pracy zawodowej, nie korzystają z możliwości gromadzenia kapitału społeczno-kulturowego, jakie oferuje uczelnia.

Druga grupa studentów to ci, którzy w średnim stopniu angażują się w pracę zawodową (ok. 13%). Najczęściej pracują w niepełnym wymiarze godzin bądź dorywczo w trakcie roku akademickiego lub w trakcie wakacji. Pozwala im to podreperować budżet, a jednocześnie nabyć doświadczenie zawodowe. Uczestniczą w większym stopniu w zajęciach na uczelni ze względu na większą ilość czasu.

Trzecia grupa to studenci niepodjmujący pracy w trakcie roku akademickiego, ale pracujący w trakcie wakacji (ok. 13%). W równej części podejmują pracę etatową, w niepełnym wymiarze czasu pracy, a również dorywczą. Pozwala ona podreperować budżet, a również nabyć minimum doświadczenia zawodowego. Praca jest dla nich większą wartością niż dla pozostałych studentów. Jest to grupa studentów, którzy w optymalny sposób wykorzystują czas studiów na gromadzenie kapitału społeczno-kulturowego. Uczestnicząc w dużym stopniu w zajęciach na uczelni, mają możliwość skorzystania z nich w trakcie roku akademickiego. Podejmując pracę w wakacje, podwyższają swoje umiejętności zawodowe.

Czwarta grupa to studenci nigdzie niepracujący w trakcie roku akademickiego, a również w trakcie wakacji (ok. 27%). Koncentrują się tylko na wypełnianiu obowiązków studenckich, a latem na wypoczynku bądź innych aktywnościach. Ta grupa studentów uczestniczy w dużym stopniu w zajęciach i kumuluje kapitał, jaki oferuje uczelnia. Brakuje jej z pewnością doświadczenia zawodowego.

Przyszłość życiowa i zawodowa młodych ludzi zależy od tego, jakie zgromadzą w młodości umiejętności i kwalifikacje, a także jakie będą mieli doświadczenie. Praca rozpoczynana wcześniej w okresie studenckim wiąże się z większym doświadczeniem, które potem można wykorzystać w przyszłej karierze. Badania wykazały, że łączy się to jednak ze stratą przekazywanej wiedzy i umiejętności na uczelni. Ocena tego typu aktywności jest nie zawsze jednoznaczna.

Literatura

1. Bartoszek A. (2000), *Analizy kapitału społeczno-kulturowego w teorii zmiany i mobilności społecznej*, [w:] Szczepański M. (red.), *Kapitał społeczno-kulturowy a rozwój lokalny i regionalny*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Nauk Społecznych, Tychy.
2. Becker G.S. (1964), *Human Capital. A Theoretical and Empirical Analysis with Special References to Education*, National Bureau of Economic Research, New York.
3. Bourdieu P., Passeron J. (1990), *Reprodukcja. Elementy teorii systemu nauczania*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
4. CBOS (2011), *Stosunek Polaków do pracy i pracowitości*, Boguszewski R. (oprac.), Komunikat z badań, BS/38/2011, Fundacja Centrum Badania Opinii Publicznej, Warszawa, www.cbos.pl (dostęp: 16.08.2016).
5. CBOS (2013), *Mobilność i elastyczność zawodowa Polaków*, Boguszewski R. (oprac.), Komunikat z badań, BS/11/2013, Fundacja Centrum Badania Opinii Publicznej, Warszawa, www.cbos.pl (dostęp: 16.08.2016).
6. CBOS (2014), *Polacy w pracy. Warunki zatrudnienia, gotowość do zmian*, Hipsz N. (oprac.), Komunikat z badań, 132/2014, Fundacja Centrum Badania Opinii Publicznej, Warszawa, www.cbos.pl (dostęp: 16.08.2016).

7. Fukuyama F. (1997), *Zaufanie społeczne a droga do dobrobytu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Wrocław.
8. Giza-Poleszczuk A., Marody M. (2004), *Przemiany więzi społecznych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
9. Giza-Poleszczuk A., Marody M., Rychard A. (2002), *Strategie i system. Polacy w obliczu zmiany systemowej*, IFiS PAN, Warszawa.
10. Jasińska-Kania A. (red.) (2012), *Wartości i zmiany. Przemiany postaw Polaków w jednoczącej się Europie*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
11. Marody M. (2012), *Dynamika postaw wobec pracy*, [w:] Jasińska-Kania A. (red.), *Wartości i zmiany. Przemiany postaw Polaków w jednoczącej się Europie*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
12. Michalczyk T., Musioł S. (2008), *Kapitał ludzki i społeczny a rozwój społeczno-ekonomiczny*, [w:] Szczepański M., Bierwiazzonek K., Nawrocki T. (red.), *Kapitały ludzkie i społeczne a konkurencyjność regionów*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
13. Standing G. (2014), *Prekariat. Nowa niebezpieczna klasa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
14. Swadźba U. (2001), *Śląski etos pracy. Studium socjologiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
15. Swadźba U. (2008), *Praca jako wartość w życiu Ślązaków*, [w:] Swadźba U. (red.), *Śląski świat wartości*, Wydawnictwo Gnome, Katowice.
16. Swadźba U. (2012), *Wartości – pracy, rodziny i religii. Socjologiczne studium społeczności śląskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
17. Swadźba U. (2014), *Wartość pracy jako kapitał społeczno-kulturowy w wybranych nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej*, [w:] Grynia A. (red.), *Zmiany konkurencyjności nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej: osiągnięcia i wyzwania*, Wydawnictwo Wydziału Ekonomiczno-Informatycznego UB w Wilnie, Wilno.
18. Świątkiewicz W. (2000), *Wokół socjologicznej koncepcji kapitału społeczno-kulturowego*, [w:] Szczepański M. (red.), *Kapitał społeczno-kulturowy a rozwój lokalny i regionalny*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Nauk Społecznych, Tychy.

SOCIO-CULTURAL CAPITAL OF YOUNG POLES AND THEIR ATTITUDES TOWARDS WORK

Abstract: The article aims to analyze the accumulation of socio-cultural capital such as the undertaking of gainful employment for young people during their studies. The concept of socio-cultural capital by Pierre Bourdieu will be used. The analysis and conclusions will be presented on the basis of empirical research carried out among the students of the three universities in Katowice: Silesian University, University of Economics and Silesian University of Technology. A total of 400 surveys were completed using an auditorium questionnaire. The research was carried out within the Visegrad Standard Grant: "The economic awareness of the young generation of Visegrad countries" no. 21420008 and some results will be compared with the results of research carried out in other V4 countries. The sociological analysis performed among Polish students showed an ambivalent value of the cumulative capital obtained during gainful employment. On the one hand, students gain work experience, but on the other, they do not focus on the obligations of being students. Professional work also does not play a role in its valuation.

Keywords: socio-cultural capital, work, young Polish generation